ACTIVITATEA UNUI REGE APATRID ÎN EXIL. RIDICAREA ȘI REPRIMIREA CETĂȚENIEI ROMÂNE A REGELUI MIHAI I AL ROMÂNIEI

THE ACTIVITY OF A STATELESS KING IN EXILE. THE LIFTING AND RETAKING OF THE ROMANIAN CITIZENSHIP OF KING MIHAI I OF ROMANIA

CZU: 929.731(498) **https://doi.org/10.59295/spd2024u.05**

Bianca PĂDUREAN,
ORCID: 0009-0002-1143-3939
e-mail: bianca.padurean@clujtoday.ro
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The Communists stripped King Michael I of Romania of his citizenship after he was forced to abdicate on December 30, 1947. The aim of this paper is to shed light on the moments of King Michael's lifting and re-reprivation of his citizenship. The author has analyzed the terms diplomacy, as well as the documents of the communist authorities regarding the citizenship of king Michael. Only in 1997 the king received a Romanian passport, thus being acknowledged as a Romanian citizen.*

Keywords: *Romanian citizenship, communism, diplomacy, exile, King Michael I.*
Cuvinte-cheie**:** *cetățenia română, comunism, diplomație, exil, Regele Mihai I.*

INTRODUCERE

Pentru a determina dacă regele Mihai a avut activități diplomatice în perioada în care a trăit în exil, se cuvine să definim termenul de diplomație, în sens strict, dar și în sens larg. Dicționarul Explicativ al Limbii Române arată ca o primă definiție "*Activitate desfășurată de un stat prin reprezentanții săi diplomatici, în scopul realizării politicii sale externe preconizate"*[1]. Pentru găsirea acestei definiții am făcut apel la un dicționar editat în perioada comunistă a României. Dacă e să rămânem la această primă definiție, regele Mihai nu s-ar încadra în categoria de "reprezentant diplomatic" oficial al României, nici nu a făcut parte din corpul diplomatic al României, din perioada de referință, anume 1948-1997.

Noul dicționar explicativ al limbii române arată că diplomația este ,,1) Totalitate a mijloacelor, metodelor şi formelor de activitate a reprezentanţilor unui stat în alt stat. 2) Totalitate a diplomaţilor unei ţări; corp diplomatic. 3) Funcţie de diplomat. 4) depr. Ansamblu de manevre la care recurge cineva pentru a-şi atinge scopul"[2].

Dacă luăm în considerare această definiție, cea de ,,Totalitate a mijloacelor, metodelor și formelor de activitate a reprezentanților unui stat în alt stat", putem opina că, deși regele Mihai nu mai era, oficial, șeful statului, în urma abdicării forțate din 30

decembrie 1947, acest lucru nu l-a împiedicat să se comporte, în continuare, ca un reprezentant al intereselor democratice ale românilor de pretutindeni. Acest lucru reiese din cantitatea și calitatea documentelor și acțiunilor întreprinse de regele Mihai, dar și de regina Ana, în această perioadă la care ne referim. Aici este vorba despre prezențe publice la evenimente, din perioada 1984-1997, la mesaje scrise sau în audio-vizual, la demersuri făcute pe lângă cancelariile altor state și, nu în ultimul rând, la acțiunile întreprinse pentru a sprijini aderarea României la NATO, chiar dacă acest lucru nu s-a întâmplat din prima încercare.

Autoritatea și limitele autorității unui rege în exil

Potrivit Dreptului internațional, suveranii (inclusiv Papa) sunt considerați persoane de drept internațional. Istoricul Diana Mandache scrie în cartea sa, „Exilul regelui”, despre drepturile fundamentale ale suveranității: „*Ius Imperii* (*lat*. dreptul de a conduce), *Ius Gladii* (*lat*. dreptul justițiar de a impune respectul și reprezentarea simbolică prin intermediul regaliei), *Ius Maiestatis* (*lat*. dreptul de a fi onorat, respectat și protejat) sau *Ius Honorum* (*lat*. dreptul de a recompensa și onora meritul și virtutea. În cazul pierderii teritoriului - patria - de către monarh, acesta nu-și pierde drepturile, ci le conservă. Primele două, Ius Imperii și Ius Gladii, sunt suspendate, inactive sau puse în așteptare. regele Mihai, ca și alți suverani în exil, a rămas mai departe monarh, pentru că titlul nu se pierdea, existând o suveranitate pe care a purtat-o cu sine, dincolo de hotarele României” [3].

Cel mai ușor fel de a argumenta o ipoteză este să facem apel la documente. Dintr-o scrisoare adresată în 23 iulie 1984 regelui Mihai de Mircea Ionnițiu, fostul său coleg de școală și secretar din perioada de început a exilului, putem afla mai multe despre ce fel de autoritate mai poate avea un rege aflat în exil.

„Majestate,

Ieri la biserica română din Los Angeles, am întâlnit pe un tânăr preot Corneliu Avramescu, care a reușit să iasă de curând din țară, împreună cu mica sa familie.

Primul lucru pe care l-a făcut, când m-a cunoscut, a fost să întrebe de Majestatea Voastră. Cu toate că s’a născut și a crescut sub regimul comunist și deci nu a cunoscut trecutul țării de cât din cele ce i s’au povestit, este un înfocat regalist. M-a rugat foarte mult dacă pot să îi obțin o fotografie a Majestății Voastre. M’am gândit că dacă acest lucru este posibil, ar fi bine să-l primească direct din Elveția, căci ar fi mai prețios pentru dânsul” [4], scria Mircea Ionnițiu din Statele Unite ale Americii, regelui Mihai, aflat în Elveția.

Ce ne spune acest fragment de scrisoare? Ne indică puterea simbolică pe care Regele Mihai încă o mai exercita asupra românilor, deși nu mai era, oficial, suveran al României de 37 de ani, la vremea aceea. Despre acest tip de putere simbolică, Eugen Ovidiu Chirovici spune că este „cea mai sofisticată dintre formele de putere” [5]. Autorul definește și exemplifică puterea militară, puterea economică și puterea simbolică. La aceasta din urmă voi face referire cu precădere. Chirovici pornește de la ideea că „gân-

direa magică" este specific umană, că oamenii cred în „ceva" transcendent, indiferent cum este numit acel ceva. Aici este dat exemplu Suveranului Pontif care, deși nu deține nicio putere politică, are o imensă putere simbolică în rândul credincioșilor catolici din întreaga lume. "Dacă timp de mii de ani puterea simbolică s-a revendicat doar de la complicatul sistem de credințe și convingeri religioase, de-a lungul ultimelor secole puterea simbolică a încetat a mai fi «monopolul» liderilor religioși - deși forța acestora a rămas extrem de influentă" [6, p.30], notează Chirovici.

Chiar dacă regele Mihai nu a fost un lider religios (așa cum a fost verișoara sa, Regina Elisabeta a II-a a Marii Britanii și toți regii britanici de la Henric al VIII-lea încoace), o parte din puterea sa simbolică decurge tot dintr-un gest religios: cel al ungerii sale ca rege al românilor. Ceremonialul de încoronare a regilor, inclusiv ai celor avuți de România, include acest moment central al ungerii cu mir, de către o figură de autoritate religioasă, gest care arată că regele încoronat este „unsul Domnului", conferindu-i astfel, legitimitatea de lider, legitimitate divină.

Revenind la situația concretă a regelui Mihai, se pune problema dacă această legitimitate i-a fost luată sau nu de momentul abdicării.

În acest context, se cuvine să facem apel la un concept folosit de juriștii englezi din epoca Tudor, care au folosit conceptul de „cele două corpuri ale regelui". Ei făceau referire la un corp natural, fizic, și la unul politic, mistic. În timp ce corpul natural poate fi omorât, distrus, corpul politic, metaforic, mistic, este inefabil, nemuritor, fiind transmis mai departe moștenitorilor, succesorilor la tron („Regele a murit, trăiască Regele"), pe ideea că regalitatea nu moare niciodată, ci continuă prin urmașii dinastici. O întreagă analiză a acestui concept a făcut autorul Ernst H. Kantorowicz [7], care arată că ideea și interpretarea conceptului a evoluat peste timp. Autorul vorbește despre regalitate întemeiată pe Cristos, dar și de regalitatea întemeiată pe legea laică. La un moment dat, cele două abordări erau complet îngemănate și explicate unul prin celălalt. Dar de ce am adus în discuție „cele două corpuri ale regelui"? Pentru a pune în lumină ideea că demnitatea unui rege (nu în sens etic, ci în sens de îndatorire, „funcție") nu moare niciodată. Ea este un atribut al corpului natural al regelui și nu poate fi despărțită de acesta nici prin abdicare, fie ea voluntară sau forțată. În acest context, putem spune că și Regele Mihai și-a luat cu sine regalitatea, în sens politic și mistic, peste hotare, în exil, iar acest atribut nu i-a putut fi luat niciodată.

De altfel, diaspora democratică îl considera, în continuare, izvor de legitimitate, la care se raportau tot timpul, când au întreprins acțiuni pentru coagularea forțelor democratice din exil. De fiecare dată când era înființată o asociație, o organizație a românilor din exil, aceasta cerea aprobarea regelui Mihai, ca factor care dă legitimate a acestor organizații.

Retragerea „naționalității" regelui Mihai

La cinci luni după abdicare, în 22 mai 1948, Consiliul de Miniştri al Republicii Populare Române hotăra retragerea cetățeniei pentru membrii familiei regale. Este vorba

despre regele Mihai, regina Elena, principesele Elisabeta şi Ileana şi principele Nicolae, copiii reginei Maria şi regelui Ferdinand. În acelaşi timp, toate bunurile familiei regale erau trecute în proprietatea statului român. Scânteia, organul de presă al Partidului, dedicase numeroase rânduri acestor decizii în numărul din 24 mai 1948, într-un articol cu titlul: „Consiliul de Miniștri a hotărât: Bunurile fostului rege Mihai de Hohenzollern și ale membrilor familiei regale jefuite de la poporul român au intrat în proprietatea Statului popular”. Toate aceste bunuri aveau să fie puse „în folosul poporului”.

Articolul prezintă în detaliu toate proprietățile familiei regale, pentru a arăta cuantumul averii adunate „pe seama poporului”:

- 15.190 ha teren arabil;
- 136.990 ha păduri;
- 29 castele cu 1.081 camere;
- 114 alte palate în diferite părţi din ţară cu 1979 camere;
- 16 castele de vânătoare şi cabane cu 88 camere;
- 3.991.502 bucăţi acţiuni la cele mai importante industrii şi bănci;
- multe bijuterii, tablouri, yachturi și alte bunuri în valoare de mai multe sute de miliarde lei.

Autorul articolului mai scrie: *„Hohenzollernilor, agenţi ai imperialismului străin, li s-a retras cetăţenia română”. Potrivit articolului, decizia Consiliului de Miniștri a fost motivată prin faptul că regele Mihai și ceilalți membri ai familiei regale, aflați în străinătate, „înteţesc uneltirile împotriva intereselor poporului român şi a Republicii Populare Române, prin acţiuni potrivnice îndatoririlor de fidelitate faţă de ţară”*.

Articolul continuă: „*Poporul român, Statul său, reintră astfel în stăpânirea bunurilor cei-au fost răpite în decursul anilor de dinastia de Hohenzollern, ai cărei membri deveniseră cei mai mari şi mai nesăţioşi moşieri, bancheri şi fabricanţi ai ţării. De asemenea, poporul român salută cu satisfacţie retragerea naţionalităţii române Hohenzollernilor. În cei 80 de ani de teroare şi sălbatică asuprire a poporului, familia de junkeri prusaci a Hohenzollernilor – agentură a imperialismelor străine, reprezentanţi credincioşi ai capitalului străin – s-a arătat străină de interesele şi năzuinţele poporului român. Ea s-a aflat mereu de partea duşmanilor de moarte ai acestuia, iar astăzi îşi continuă uneltirile împotriva României, punându-se în solda imperialismului aţâţător la război”* [8].

Potrivit Decretului nr. 125 din 7 iulie 1948 pentru cetățenia română, aceasta, deși dobândită la naștere, poate fi retrasă în anumite condiții. Articolul 17 al acestui decret statuează: „Cetăţenia română, poate fi retrasă acelor care:

1. Fără autorizarea Statului Român, au intrat în orice serviciu al unui alt Stat
2. Locuind în străinătate, nu se întorc în termen de 2 luni dela data când sunt chemaţi să revină în ţară.
3. Locuind în străinătate, se fac vinovaţi de un fapt potrivnic îndatoririi de fidelitate, faţă de ţară, sau uneltesc contra intereselor Republicii Populare Române, ori prejudiciază bunul renume şi prestigiul Statului Român.
4. Pleacă din ţară, în mod clandestin sau fraudulos, sau nu se întorc în ţară după

expirarea termenului de valabilitate a actelor de călătorie, eliberate de autorităţile române.

5. Au obţinut încetățenirea în mod fraudulos" [9].

Mai mult, același decret, la Art. 18, reglementează ce se întâmplă cu bunurile persoanei căreia îi este retrasă cetățenia: ,,Averea acelor cărora li s-a retras cetăţenia română, va fi trecută în proprietatea Statului.

Vor fi socotite ca aparţinând celui vinovat şi bunurile pe care acesta le-a înstrăinat dela 23 August 1944 până la data retragerii cetăţeniei.

Dacă aceste bunuri au fost înstrăinate către rude sau afini, până la al 4-lea grad inclusiv, sau către coasociați, consilieri tehnici, administrativi sau juridici, sau către oricare alt prepus, actele de înstrăinare sunt nule de drept.

Dacă înstrăinarea s-a făcut către alte persoane, actul nu va fi nul dacă dobânditorul va putea dovedi buna lui credinţa".

Pe data de 22 mai 1948, Consiliul de Miniștri condus de Petru Groza, a decis retragerea ,,naționalității" (sic!) române regelui Mihai și a mai multor membri ai familiei sale. Decizia a fost publicată în Monitorul Oficial cu nr. 122 (partea 1 B), din 28 mai 1948. Iată textul deciziei semnate de Petru Groza:

,,Consiliu de Miniștri, în ședința din 22 mai 1948, văzând Raportul ministrului Justiției. În temeiul art 41, pc 5, din legea din 19 ianuarie 1939, pentru dobândirea și pierderea naționalității (...)

Decide:

Art 1

Se retrage naționalitatea română următoarelor persoane:

Mihai de Hohenzollern, fost rege al României;

Elena, mama fostului rege al României,

Elisabeta de Hohenzollern,

Ileana de Habsburg,

Nicolae de Hohenzollern

Art 2

D-l ministru al justiției este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a prezentei deciziuni" [10].

Semnează: Dr. Petru Groza, Avram Bunaciu, Prof. Traian Săvulescu, Lotar Rădăceanu, Stanciu Stoian, Octav Livezeanu, T. Iordăchescu, Prof. ing. N. Profiri, Miron Constantinescu, Bucur Șchiopu și Dr. Fl. Bagdasar.

De remarcat faptul că decretul se referă la ,,naționalitate" și nu la ,,cetățenie", deși sensul dorit ar fi fost cel de al doilea. Naționalitatea, dobândită la naștere, se referă la apartenență la o națiie, nu poate fi retrasă și poate fi una singură, în schimb cetățenia poate fi retrasă, cu toate consecințele legale implicate. Un al doilea aspect de remarcat în acest decret de retragere a ,,naționalității" este faptul că decizia nu este motivată, nu este invocat niciun articol de lege sau decret pe baza căruia a fost luată decizia. Eronată

sau nu, decizia Consiliului de Miniștri nr. 797 din 22 mai 1948 a fost revocată de abia în anul 1997, prin Hotărârea de Guvern nr. 29, semnată de prim ministrul României de la acea vreme, Victor Ciorbea. Prin această hotărâre, i-a fost redat regelui Mihai statutul de cetățean al României și a primit pașaport românesc. Vom reveni asupra detaliilor luării acestei decizii.

În condițiile actualei Constituții a României, potrivit Art. 5, punctul 2, „Cetăţenia română nu poate fi retrasă aceluia care a dobândit-o prin naștere”. Și ca să ducem demersul logic până la capăt, potrivit Legii nr. 21 din 1 martie 1991, cu privire la cetățenia română, „Foștii cetățeni români care, înainte de data de 22 decembrie 1989, au pierdut cetățenia română din diferite motive, o pot redobândi la cerere, în baza unei declarații autentificate, în străinătate, la misiunile diplomatice sau oficiile consulare ale României, iar în țară, la Notariatul de Stat al municipiului București, chiar dacă au altă cetățenie și nu-și stabilesc domiciliul în România (Art 37) [11]. De altfel, regele Mihai nu a cerut niciodată acordarea unei alte cetățenii, ceea ce înseamnă că până în 1997 el a fost apatrid.

MOMENTUL OFICIAL AL ÎNCETĂRII EXILULUI. CONTEXT ȘI URMĂRI

Abia după schimbarea de regim politic, de la sfârșitul anului 1996, când puterea a fost preluată de Convenția Democrată din România, iar Emil Constantinescu a fost ales președinte, regele Mihai a primit pașaport românesc.

După reprimirea cetățeniei (de fapt, termenul corect ar fi recunoașterea cetățeniei), regele Mihai a transmis un mesaj românilor: „Peste câteva zile mă voi găsi din nou printre voi, reintegrat în drepturile și obligațiile mele de Român. Așteptarea întregii mele vieți este astăzi răsplătită. Datorez acest fapt acțiunii Președintelui Constantinescu, Primului Ministru, Guvernului, Parlamentului, intelectualilor și vouă, tuturor, care ați desăvârșit restabilirea Democrației în Țara noastră. Tuturor vă exprim recunoștința mea. Astfel, Țara noastră iese din ambiguitatea care n-a încetat să tulbure identitatea și unitatea noastră națională. Calea este deschisă către mobilizarea energiilor noastre, ale tuturor, fără excepție și fără excluderea nimănui. Pentru că rămân credincios jurământului pe care l-am depus atunci când am devenit Rege, nu aparțin nici unui grup, nici unui partid, dar aparțin vouă, tuturor. Acest jurământ îmi impune să nu ridic astăzi nici o chestiune constituțională sau materială. El îmi impune, de asemenea, să mă pun în întregime, prin prezența mea în Țară și în străinătate, în slujba efortului național care este întreprins cu curaj, cinste și vigoare de către cei pe care i-ați ales. (...) Vin înspre voi pentru a vă ajuta, prin eforturile mele asociate cu ale voastre, pentru a ieși din nenorocirile trecutului. Așa să ne ajute Dumnezeu!” [12]. Versoix, 24 februarie 1997.

Parlamentul României i-a pus regelui la dispoziție, ca fost șef de stat, Palatul Elisabeta (care și acum nu i-a fost retrocedat, deși a fost construit de tatăl său, pentru sora sa Elisabeta, ci se află în proprietatea Regiei Protocolului de stat Victoria) și i-a fost

oferită protecția Serviciului de Protecție și Pază. Tot de atunci regele a putut începe demersurile de recuperare a unei părți din proprietățile private deținute înainte de 1948. În acest moment, Familia Regală a României deține proprietatea asupra Domeniului Regal de la Sinaia, unde se află Palatul Peleș și Domeniul Regal de la Săvârșin.

CONCLUZII

Exilul regelui Mihai nu s-a încheiat o dată cu evenimentele din decembrie 1989, care au dus la îndepărtarea lui Nicolae Ceaușescu de la putere în România. Așa cum arată documentele, regele a fost apatrid timp de 49 de ani. Comuniștii i-au retras cetățenia („naționalitatea", după cum scriu documentele oficiale" în 1948, însă regele a fost recunoscut ca cetățean român de abia în 1997, când și-a reprimit pașaportul românesc, după schimbarea de regim de la București, din 1996, când alegerile au fost câștigate de Convenția Democrată din România.

REFERINȚE

1. Dicționarul Explicativ al Limbii Române, București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, p. 268
2. Dicționar Român Explicativ Online ©2024. În: https://www.dictionarroman.ro/?c=diplomatie. [Accesat: 23.07.2024]
3. Mandache, Diana. *Exilul regelui*, București: Curtea Veche Publishing, 2016, p. 8
4. Corespodența Mircea Ionnițiu, secretarul regelui, cu Majestatea Sa, Regele Mihai 1984-1988, din Fondul Ionnițiu, BCU "Lucian Blaga" Cluj, 94/I, fila 27
5. Chirovici, Eugen Ovidiu, *Puterea*, București: Editura Rao, 2009, p. 22
6. *Ibidem*, p. 30
7. Kantorowicz, *Ernst H., Cele două corpuri ale regelui*, Iași: Ed. Polirom, 2014
8. Ziarul Scânteia, ediția din 24 mai 1948, colecția BCU Lucian Blaga, Cluj-Napoca
9. DECRET nr. 125 din 7 iulie 1948. În: https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/37721, [Accesat: 30.12.2023]
10. Monitorul Oficial din 28 mai 1948, din Arhiva Bibliotecii Naționale a României
11. LEGEA nr.21 din 1 martie 1991cetăţeniei române. În: https://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?idt=8013, [Accesat: 2.01.2024]
12. Document aflat în Arhiva Regală de la Săvârșin.